

HABERLER

TÜRK TARİH KURUMU ADINA YAPILAN ARAŞTIRMA VE KAZILAR

1946 yılı Tarihöncesi araştırmaları

Türk Tarih Kurumu, Anadolu'nun en eski tarihini aydınlatmak amacı ile, üyelerinden Ord. Prof. Şevket Aziz Kansu'nun başkanlığı altında bir hey'et teşkil ederek 1938 yılındanberi sistemli araştırmalara başlamıştı. 1946 yılında aynı hey'et üyelerinden Asistan Kılıç Kökten ve iki arkadaşı 81 gün süren bir araştırma yapmışlardır. Bay Kılıç Kökten'in bize verdiği ilk kısa raporu yayınlıyoruz :

Antalya çevresi

Anadolu Prehistoryasında önemli yeri olan ve verimi münakaşalı bulunan Gurma mağaraları, Prehistoryayı ilgilendirecek bir belge vermedi. Bu mağaralarda karışık olarak Bakır ve Grek - Roma çağlarına ait çanak çömleklerle, keçi, domuz ve sığır kemikleriyle dişlerinden, bir de kireç taşından yapılmış kabartma, küçük bir insan başından başka bir şey ele geçiremedik. Köye yakın « Küçükdağ ardı » adı verilen büyücek ve tabii bir kaya altı sığınağı önünde açtığımız deney çukurlarından da bir şey çıkaramadık. Dipsiz-ine giderken çam ormanları içinde gördüğümüz tabii kayalara işlenik, oldukça yüksek yerde ve açıkta duran, üzerleri keçi, çiçek kabartmalarla süslü lâhitler mütehassısları tarafından işlenmeğe değer.

Şehrin kuzey-batısında ve Aksu'yun batı kenarındaki sekiler üzerinde kurulmuş olan Ömer Efendi çiftliği (Dumanlı köy çevresi) araştırmalarımız da Prehistoryayı aydınlatacak bir eser vermedi. Ancak, kurumuş bir göle (Kuvaz gölü) yakın bulunan ve yükseklikleri 2-3 metreyi geçmiyen tepeliklerden kazıldığı takdirde iyi sonuçlar alınabilir.

Antalya'nın kuzey-batısında Burdur - Antalya yoluna yakın bulunan Yağca köyünde « Karain » mağarasında kazı ile meydana çıkarılan sileksten yapılmış Musteriyen uçlar bölge Prehistoryasını yeniden aydınlatmış bulunmaktadır. Yağca köyü çevresinde yeniden tesbit ettiğimiz « Bozhöyük » te buluntularımız arasındadır.

Diyarbakır çevresi

Diyarbakır'da şehir içi ve yakın çevresini; Bismil, Silvan, Ergani ilçeleri dolaylarını araştırdık. Yeniden birçok höyükler tesbit ettik. Şehirde İçkale'nin kurulduğu tepe bir höyüktür. Tilalo (Tilali) höyüğünden Bakırçağına ait püskürük kütleden yapılmış ortası çevre yivli, büyük bir balta veya güzü ele geçirdik, bir örneğini evvelce Kars'ta bulmuştum.

Geyik istasyonu ile Hilâr köyü arasındaki düzlüklerde, Hilâr'ın tabii kayalığı sığınakları önünde topladığımız Levalvazo-Musteriyen tipli sileks aletler, Anadolu'nun diğer bölgelerinde bulunmuş olan aynı çağ aletlerine çok benzerler. Bakırçağı çanak çömlekleri bölge Protohistoryasını açıklayan ilk belgeler oldu. Eti çanak çömleklerine yakınlık gösteren çanak çömlekler de kayde değer vesikalardır.

Urfa çevresi

Urfa'ya Siverek üzerinden girdik. Siverek ilçesi içindeki höyükte bir gün çalıştık. Diyarbakır'da İçkale höyüğünde olduğu gibi üzerinde kale vardı. Bakırçağının siyah ve tek renkli çanak çömleklerini kolaylıkla topladık. Aynı katlardan çıkarılan bazalttan yapılmış cilâlı bir el çekici ve baltası vesikalarımız arasındadır. Renkli çanak çömlek parçalarının gittikçe arttığı görülmüştür. Höyük kasabanın toprakçıları tarafından korkunç bir şekilde ve devamlı olarak dağıtılmakta ve çıkarılan topraklar höyük üzerinde elendikten sonra evlerin damlarına çekilmektedir.

Bozova ilçesi yanında Gölbaşı denilen yerde sileksten yapılmış Levalvazo-Musteriyen yonga aletler ve Mikokiyen (üst aşellen) baltacıklar bulduk. Fırat kenarındaki tabii ve yapma mağaraları inceledik ve ilçe çevresinde birçok höyükler tesbit ettik. Bakır, Hitit, Grek-Roma çağlarını açıklayan vesikalar kasa-baya yakın höyüğün üzerinden toplanmıştır.

Urfa'nın 15 km. güney-doğusunda bulunan Sultantepe höyüğünde yaptığımız araştırmalar da daha çok verimli olmuştur. Ufak bir araştırma ile birçok devirlerin varlığını açıklayan belgeler ele geçirdik. Bakır, Grek-Roma eserlerinin yanında iki türlü, çok renkli çanak çömlek dikkati çekmekte ve çoğunluk kazanmaktadır. Bu renklilerden bir kısmının M. ö. 7-8. yüzyıllara tarihlenmesi, daha kaba ve tek renkli olanlarının da şüphe ile Tel-Halaf seramiği olacağı ihtiyatla kaydedilebilir. Çok çeşitli çanak çömlek örnekleriyle karşılaşmaktayız, bu büyük alanda bilhassa bu seramiğe dayanarak devir tayininde kesin hükümler veremeyeceğimizi itiraf etmek daha derin ve dikkatli kazılar yaparak alınacak neticeleri bekleme zorundayız.

Aynı höyükten çıkarılmış olan, pişmiş topraktan yapılmış bir tablet, ufak ve kabartma bir insan heykelciği, ayrıca bir idol en değerli vesikalarımız olmuştur. Tablet tercüme edilmek üzere Ord. Prof. Landsberger'e verilmiştir. Sayın profesör, bu küçük raporuma koymak için istediğim bilgiyi, çok kısa bir zamanda bana anlattı. Vermiş oldukları bilgiye göre : bu tablet muahhar Asur devrine aittir. Koyun, üzüm ve şarap vergilerinin derhal tahsil edilip gönderilmesi isteniyor.

Ova ortasındaki Haran bucağının bulunduğu yerde araştırılmağa değer yıkık kale duvarları, bu duvarlar içindeki höyük, bina, cami, kilise kalıntılarıyla Haran Güney-Doğu Anadolu'nun en büyük harabe yeridir.

Urfa çevresinde tesbit etmiş olduğum 100 adet höyük, bölgenin Anadolu sınırları içinde ne kadar önemli bir yer olduğunu kolayca açıklar.

Birecik bucağı çevresindeki araştırmalarımız da faydalı oldu. Surtepe - ve Tilvez höyükleri arasındaki sekiler üzerinde topladığımız Klaktoniyen ve Leval-

vazo - Musteriyen aletler, 1894 yılında aynı çevrede araştırmalar yapan J. E. Gautier'in bulduğu Altpaleolitik buluntuları teyid etmiş olmakla da değerlenir.

Gaziantep çevresi

Burada yalnız, Dülük ve Metmenge köylerinde çalıştık. Dülük'te çok tipik ve elimizde bulunan Paleolitik aletlerin hepsinden daha büyük ve daha üstün işçilik gösteren Şelleen elbaltaları, Klaktoniyen yongalar topladık. Bu yeni buluşlarımızla Dr. Muine Atasayan'ın şüphe ile karşıladığı 1938 Dülük Klaktoniyen buluntuları teyid edilmiş bulunmaktadır.

Metmenge köyünde topladığımız Aşlleen aletler de kayde değer. Dülük, Metmenge köyleri çevrelerinde ve Narlı ovasında bulduğumuz höyükler de oldukça fazladır.

1946 yılı araştırmalarımızı bu kısa raporda mümkün mertebe açıklamaya çalıştık. Daha esaslı bilgiyi hazırlamakta olduğum 1946 yılı raporunda teferruatiyle açıklamaya çalışacağım.

Asistan

İ. KILIÇ KÖKTEN

Alacahöyük ve Demirciçeşme kazıları

Kurumumuzun 1935 'denberi yürüttüğü Alacahöyük kazılarına bu yıl da devam edilmiştir. Dr. Hamit Koşay'ın başkanlığında, Arkeolog Mahmut Akok, Baha Bediz ve Arkeoloji talebelerinden Arman Kansu'dan kurulan heyete, bu satırları yazan da katılmıştır. Bu kazı mevsiminde üç ayrı ocakta ve iki kültür katında çalışılmıştır. Ortadaki büyük yarmada eski kazılarda görülen büyük yapının önemli bir kısmı açılmış ve bu suretle höyükteki dört monümental binadan birisinin daha yapı özelliği ve plânı incelenmiştir. M. ö. 1400 - 1200'e tarihlenen bu bina, Boğazköy'deki Yeni Hitit çağının büyük yapılarını andıran bir karaktere sahiptir. Ünlü mezarların bulunduğu büyük çukurun batısındaki ocakta ve eskiden açıklanan Orta Hitit çağının tek ve çift odalı evlerinin altında, Orta Hititin ilk safhasına ve Eski Hitit devrine ait yapı kalıntıları, eski caddenin altında kalan ikincisi ve bilhassa dikdörtgen plânlı, iyi örülü kuyular açıklanmıştır. Bu devre tarihlenen ve çeşitli tiplere giren testi, tabak ve meyveliklerden başka ; içindeki bakır izi bugün dahi korunan pota, üstüne bir aralan yüzünün kabartıldığı görülen çanak, mühürlerin (?) yapıldığı taşa ait bir atölye artığı, su mermerinden yapılmış kap parçaları ve bilhassa Troia eserlerine bağlılık gösteren gri renkli Minyas çanaklarıyla, çift kulplu kadehlerinin, ayrıca çarkta yapılmış boyalı Eski Hitit kapkacağının yanında görülen üçüncü Alishar renklilerinin, Anadolu kronolojisini ve ilk medeniyetlerinin yayılışını aydınlatma bakımından büyük önemi vardır.

Yeni Hitit çağına ait olan büyük tapınağın odaları içinde yapılan kazıda bu tapınağın altında da hiç olmazsa daha iki yapı katının varlığı görülmüş ve bunların da küçük buluntularına ve geri kalan plân karelerdeki kazı sonuçlarına göre, Orta ve Eski Hitit çağına tarihlendikleri ve burada da Bakırçağının yangın geçirmiş son yapı katı üstüne kuruldukları anlaşılmıştır.

Çukur batısındaki yarma ile, büyük tapınağın kuzeyindeki alancıkda da Bakırçağı kültürü incelenmiştir. İlk kazılarda da aydınlatıldığı gibi, Bakırçağının son yapı katını büyük bir yangın sona erdirmiştir. Bu katın küçük buluntuları ye hususiyile boyalı çanak çömleği, Alishar'daki birinci kültür katının son safhasıyla çağdaş olduğunu aydınlatmaktadır. Bunun altında üç odası yanyana dizilmiş bir evin temel taşları ve bunların üstündeki kerpiç dizileri sağlam durumda ele geçirilmiştir. Ortadaki odada yığın halinde yanık buğday, kenardakinde de burçak taneleri bulunmuştur. Vaktinden evvel doğmuş bir çocuğun içinde oturulan odanın tabanı altına, yani pek eski bir Anadolu geleneğine bağlı kalınarak, yaşayanların yanına gömüldüğü tesbit edilmiştir.

Aynı heyet, geyik üstünde duran bir Hitit tanrı kabartmasının buluntu yeri olarak tanınan Demirciçeşme'de (Yeniköy) de araştırmalar yapılmıştır. Burası, İskilip'ten Sungurlu ve Alaca'ya giden dağ yolunun üstünde bulunan Misferovacığının üç kilometre batısında ve «Demirciçeşme» denilen plâtodadır. Orta Kızılırmak bölgesinin Karadeniz mıntakasına geçişini sağlayan bu ormanlık bölgedeki «Demirciçeşme» kalesi, tabiatın müstahkem bir yere kurulmuştur. Burada çok kısa süren kazı sonunda, Eski ve Yeni Hitit çağının kasa tertibine göre yapılan şehir surları tipinde, kuleli bir kalenin önemli bir kısmı açığa çıkarılmıştır. İri ve düzensiz taşlarla yapılan bu kale, M. ö. birinci binin ilk yarısına ait olup, Friklere ait malzeme veren bir yerleşme yerini çevrelemektedir. Buna göre, Demirciçeşme kalesi, merkezî Hitit devletinin parçalanmasından sonra Orta Anadolu'da hüküm süren derebeylerin, küçük devletlerin hükümet merkezi ödevini gören tabiatın müstahkem yerlerdeki Göllüdağ, Kerkenesdağ ve Pazarlı tipinde bir yerleşme yeridir. Yalnız burada Yeni Hitit sanatına ait en tipik bir kabartmanın bulunması, ayrıca kalenin de eski sisteme göre kurulması; Demirciçeşme'nin birinci bin yılından önce de iskân edilmiş olduğunu göstermektedir. Kalenin tamamen açılması ve içindeki evlerin kazılması önümüzdeki yıllara bırakılmıştır.

TAHSİN ÖZGÜÇ

Sivas ve Maltepe kazıları

Sivas kalesine dikilecek anıtın yerini hazırlamak maksadiyle yapılan toprak Stesviyesini ve istinat duvarlarıyla tepeye çıkan yolların inşasını takip eden T. T. K., Sivas vilâyetini de yardımıyla şehir içindeki Topraktepe'de 23 ağustosta başlayan ve aşağı - yukarı bir ay süren bir kazı yapmıştır. Tarafımızdan yürütülen bu kazı, Sivas'ın gerçekten Akropolis'i olan bugünkü «Topraktepede» ve üç muhtelif yerde yapılmıştır. Evliya Çelebi'nin «Bu kale cümle şehre havaledir. Paşa Kalesinden âlidir» şeklinde

tarif ettiği bu kale içindeki kazı ve araştırmaların sonucu, eski ve yeni neşriyatın Sivas şehri hakkında verdiği değerli bilgilerle de doğrulanmaktadır. Kazıya başlanmadan önce, tepenin 2.5 metre yüksekliğindeki bir kısmı kaldırılmış bulunmakta idi. Kaldırılan ve başka yere götürülen bu toprak içindeki küçük eşyadan Osmanlılara ait olanlarının seçilmesinde güçlük çekilmemiş, ayrıca tesviye esnasında çıkarılan ve altı yüzü de iyi yontulan iri kireç taşı bloklarının küçük, özel evlerden ziyade, monümental yapılara aidiyeti tesbit edilmiştir. Kalenin ortasında ve en büyük yapının kurulmasına uygun olan bir yerinde açılan yarmada, iyi işlenen ve birbirine üstün bir teknikle birleşen taşların sağladığı büyük binanın bugüne kadar korunan temellerinden bir parçası açığa çıkarılmıştır. İyice açıklanan dikdörtgen biçimindeki odanın tabanı taşla döşeliydi. Buna birleşen ikinci oda ile bu gruba paralel giden aynı özellikteki ikinci binanın temelleri, yarmanın henüz kazılmıyan kısmına doğru gidiyordu. Odanın tabanında ve duvarları arasındaki yıkıntılarda, günlük işlerde, evlerde kullanılan eşya kalıntılarında raslanmamış bulunması ve hele duvarların kalınlığı; bu binaların resmî, büyük yapılara aidiyetini belirtmektedir. Sivas'taki Selçuklu medreselerinin, cami ve şifâiyelerinin tekiğinde yapılan bu binaların aynı çağa aidiyetini, yapının bölme duvarları üstünde ve in situ durumunda bulunan ikinci Rükneddin Süleyman Şah'ın (H. 592-600) elinde üç çatallı bir mızrağı tutan süvarili sikkesi ve tamamlanamıyan kitabeli eksik çini parçaları da doğrulamıştır.

Bugün Topraktepe'de çok harap bir durumda bulunan kalenin, Paşa Kalesine bakan dik cephesindeki temel kalıntıları da tetkik edilmiştir. Buradaki temel izlerine göre, kulelerin taksimi, biçimleri, birbirlerine olan münasebeti ve sırtın durumuna uyan köşeleri, Selçuklulara has bir yapı tarzı göstermektedir. Temellerin görülebilen her tarafındaki taş tekiğinde bir birlik vardır. Yontma taşların arkasına horasanla itinalı bir surette yerleştirilen ufak taşlar, Anadolu'da Selçuklulara aidiyetinden şüphelenilmeyen kalelerdekinin aynıdır. Yalnız daha iyi korunan ve oldukça fazla bir yüksekliğe sahip bulunan parçaların yukarı kısımlarının incelenmesi, bunların Selçuklu eserleri olmadığını, Osmanlılar zamanındaki tâmirlere aidiyetini açıkça göstermektedir. Buna göre, Osmanlılar zamanında muhtelif tâmirler geçiren Topraktepe kalesi, tipik bir Selçuklu eserdir. İçerdeki büyük yapı ile, kale çağdaştır. Bu kalede, Roma ve Bizans tekiğine tanıklık eden en küçük bir ize dahi raslanmamıştır.

Selçuklu yapılarının altında 1.5 metre kalınlığında dolma bir kat vardır. Bu katta yerleşmeye tanıklık eden eser bulunmamıştır. Her üç yarmada da görülen bu ham toprak tabakasının altında kalınlığı iki metreyi aşan Hitit yerleşmesine raslanmıştır. Bu, Topraktepe'nin M. ö. ikinci binin başlangıcından beri iskân edildiğini kesin olarak açıklamıştır. Bu kültür, teşekkül çakıllı olan ana toprak üstüne kurulmuştur. Topraktepe'de Roma-Bizans çağına ait en küçük bir kalıntıya dahi raslanılmamış olması, eski Sebasteia'nın Topraktepe'ye kurulmadığını göstermiştir. Buna göre, klâsik şehrin ya aşağı iç kalede veya Sivas'tan başka bir yerde aranması gerekmektedir. Biz Sivas'ta Roma-Bizans eserlerinin bulunmayışını, bu şehrin sonraki çağlarda da devamlı surette iskân edilmiş olmasıyla aydınlatmanın doğru olmadığını düşünüyoruz. Eski Sebasteia'nın bugünkü Sivas olduğu hakkındaki görüşlerin çok yayıldığı

bilinmekle beraber, bu meseleyi hal yoluna girebilmek için Aşağı İçkaleden de derin sondajlar yapmayı tasarlamış bulunuyoruz. Ayrıca bugünkü Sivas'ta, önemli olması gereken Sebasteia'ya ait anıya değer eserlerin dahi bulunmamış olması, bu husustaki şüphemizi arttırmaktadır. Esas itibarıyla Topraktepe tabiidir. Hititler tabiatan müstahkem olan bu alandan istifade etmesini bilmişler, Selçuklular da bu tecrübeden en geniş ölçüde ve tipik askerlik yapılarını kurmakla faydalanmışlardır. Bu bakımdan Sivas kalesi arkeologların anladığı anlamda ve iddia edildiği gibi, sun'î bir höyük değildir. Burası her şeyden önce tabiatan müstahkem bir kalker kitlesinden ibaret tepedir.

Maltepe höyüğü Sivas'ın beş kilometre batısındaki Kelhıdık köyü yanındadır. Yüksekliği 18, boyu da 40 X 50 metre ölçüsünde olup, bir de alt şehri-Terrace'i vardır. Asıl tepede açılan ocaklarda, Hitit'lerden önceki Bakırçağı kültürünün son ve orta safhasına tarihlenen şivli bir şehir suriyle, 2 - 3 odalı özel evleri ve bilhassa İç Anadolu'da geç Bakırçağının ve bunun, takip eden medeniyete geçişini sağlayan « İntikal çağı » nın güzel desenli kaplarıyla eş ve çağdaş olan maddî kültür izlerinin çeşitli örnekleri bulunmuştur. Alt şehir bu medeniyetin yalnız ilk safhasında iskân edilmiş ve tepedeki şehir surunun kurulmasıyla birlikte terkedilmiştir, M. ö. 2600-2000 yılı arasına tarihlenen ve Anadolu'nun ilk madenler çağını temsil eden bu medeniyet, Orta ve Batı Anadolu'daki çağdaşlarının eşi olmakla beraber, bu bölgeye has mahallî özelliklere de sahiptir. Bu çağdan sonra iskân edilmeyen Maltepe, yerini Sivas içindeki Topraktepe'ye bırakmıştır.

TAHSİN ÖZGÜÇ

1946 Perge kazısı

Pamfilya'nın en önemli şehirlerinden Perge'nin nekropolünde yaptığımız araştırmalar, 1 - 16 ekim 1946 tarihine kadar sürmüştür. Kazı heyeti başkanlığım altında arkeoloji asistanı bayan Dr. J. İnan ve fahri asistan bayan A. Akarca'dan müteşekkildi. Aksu Köy Enstitüsüne 1940'da nakledilmiş olan Eros ve Nike tasvirlerini muhtevî şayanı dikkat bir lâhidin bulunmuş olduğu Perge'nin batı nekropolünde yapılan araştırmalar bu mevkide şehrin batı kapısından başlayarak batı istikametinde uzanan bir mezarlık caddesinin mevcudiyetini göstermiş, bu caddenin kenarında açılan 55 m. uzunluğunda, 250 m. genişliğinde bir tranşe, bazan 3 m. ye kadar derinleştirilmek suretiyle 30 adet lâhidin meydana çıkmasını sağlamıştır. Bundan başka caddenin üzerindeki yamaçta 3, şehir surlarının doğusunda ise 2 lâhid meydana çıkarılmış, böylece bu araştırmalarımızda 35 parçalık önemli bir lâhid koleksiyonu elde edilmiştir. Kısa tarafları caddeye müteveccih olmak üzere yanyana dizilmiş ve üzerleri Perge akropolünden inen sellerin getirdiği topraklarla pek erken örtüldüğünden iyi muhafaza edilmiş olan bu lâhidlerden bazılarının üzerinde girland, medüs başları, kuşlar, Eros ve Psyche'den müteşekkil gruplar, yahut tiyatro maskeleri göze çarpmakta, bunlar ve kabartma tasvir ihtiva etmeyen diğer lâhidler ise ekserisi güzel harflerle yazıl-

mış kitabelere sahip bulunmaktadırlar. Bu kitabeler Perge'de yaşamış zengin aileler, bunların akrabalıkları hakkında bize canlı bir fikir vermekte, sık sık raslanan «Marcus Aurelius» adları bütün bu grupun M. s. 212 senesinde neşrolunan «Constitutio Antoniniana» dan sonra, yani M. s. 3 üncü yüzyılın ilk yarısında yapılmış olduğunu göstermektedir. Bazıları oldukça uzun, hattâ manzum olan bu kitabeler bu lâhidlerin yabancılar tarafından açılmasını ve kullanılmasını önlemek gayesini güden vasiyetnameler şeklini almakta, vârisler tarafından nazarı itibare alınması gereken birçok hükümler ihtiva etmekte ve bu hükümleri yerine getirmiyenler için muhtelif cezalar tesbit etmektedirler. Bundan başka bu zengin epigrafik malzeme gerek kelime hazinesi, gerek gramer ve sentaks bakımlarından mütehassısların ilgilerini çekebilecek bir durumdadır. Bu lâhidlerden bilhassa önemli bulduğumuz beş parçanın Antalya Müzesine nakli sağlanmıştır.

Bu esas kazının yanında heyetimiz Perge civarında bulunduğu anlaşılan, fakat yeri bugüne kadar tesbit edilememiş olan meşhur Artemis Pergaia mâbedini bulmak için gerek Perge akropolünde, gerek Aksu Köy Enstitüsünün karşısındaki Eylük tepede sondajlar yapmış, mâbedi bulamamakla beraber bazı önemli topografik sonuçlar elde etmiştir.

Mahdud vasıtalarla kısa bir zaman içinde yapılan bu kazı, Antalya bölgesinde yapılmış ilk metodik araştırma olup bütün bu havalinin toprak altında ne kadar büyük hazineler ihtiva ettiğini göstermiş olduğundan dolayı da, hususî bir ehemmiyet taşımaktadır. Gerek bu araştırmaları, gerek Antalya Müzesinde yaptığı tetkikleri «Antalya bölgesinde araştırmalar» adlı bir makale serisi şeklinde «Belleten» de neşredek olan heyetimiz bu kazıyı mümkün kılan Tarih Kurumuna teşekkürlerini sunmağı bir vecibe sayar.

ARİF MANSEL

Küçükçekmece yakınındaki Regium şehri nekropolünde 1946 yılı sonbaharında yapılan araştırma

Küçükçekmece yakınındaki Regium şehri nekropolünde araştırma yapılmak üzere Tarih Kurumunca verilen tahsisat ile 9 - 10 - 1946'dan 25 - 10 - 1946'ya kadar günde ortalama 7 amele çalıştırmak suretiyle araştırma yapıldı.

Bu araştırma sonunda evvelce o civara yapılacak evler için taş çıkarılırken raslanan hipojenin tam plânı elde edilmiş ve bu mintakanın Tarih Kurumu tarafından hafredilmiş olan Regium şehrinin nekropolü olduğu kesin olarak anlaşılmıştır.

Meydana çıkarılan hipoje iki inşa devri gösteren bir binadır. Bu binada ilk önce üzeri tonoz örtülü dik dörtgen biçimli ve yan duvarlarında dört adet niş ihtiva eden bir oda yapıldığı anlaşılıyor. Bu odanın döşemesi altında birbirine eşit büyüklükte ayrıca dört mezar bulunmaktadır. Bina civarda çıkmakta olan kireçtaşı ile yapılmıştır. Duvarlar kiremit rengi sert bir sıva ile örtüldür. Kapısı doğu tarafta bulunmaktadır. Bu binaya sonradan bir methal kısmı eklen-

miştir. Bu methal dört kademelik bir merdiven ihtiva etmektedir, bu merdiven ile hipoje kapısı arasında ufak bir sahanlık mevcuttur. Bu methalin duvarlarına dış tarafta temas eder vaziyette yapılmış, ayrıca iki mezara daha tesadüf edilmiştir. Bu mezarlar ve methal kaba bir işçilik göstermektedirler ve aynı zamanda yapılmış olmaları gerekmektedir.

Parsellere ayrılmış ve hemen ev yapılmağa başlanmış olan bu mıntakada bir an önce araştırma yapılması şayanı arzudur. Burada bulunan ve İstanbul Müzesinde muhafaza edilmekte olan Roma çağına ait mezar taşları ile yukarıda anlatılan hipoje mevkiin önemini göstermektedir. Burada ve harp dolayısıyla kazılması durdurulmuş olan Regium şehrinde kazıya devam edilmesini temenni ederiz.

AZİZ OGAN

YABANCI HEY'ETLERİN GEZİ VE KAZILARI

Dr. Haspels'in gezileri

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin eski okutmanlarından ve şimdi Amsterdam Üniversitesi Ord. Profesörü C. H. Haspels hazırlamakta olduğu «Frig Arkeolojisi» hakkındaki el kitabını tamamlamak için, Eskişehir, Afyon ve Kütahya illerinde bir tetkik gezisi yapmıştır. Arkeoloji asistanı Dr. Hâlet Çambel'in de iştirak ettiği bu gezi aşağı-yukarı elli gün sürmüş ve bölgenin tabii yolları, Frig'lerin büyük anıtları incelenmiştir. Bilhassa bugüne kadar Frig ve hele daha önceki çağlar bakımından gereği kadar araştırılmamış bulunan Porsuk vadisi, Kütahya ve Tavşanlı çevresinin incelenmesi, bakımını üstüne çekmiştir. Midas şehrindeki başarılı kazıları ile tanınan Dr. Haspels'in başkanlığındaki hey'etin yayımlıyacağı rapor, son yıllarda çeşitli çalışmalarla aydın bir duruma giren Frig arkeolojisinin önemli bir safhasını teşkil edecektir.

TAHSİN ÖZGÜÇ

Yümüktepe kazıları

«Neilson Expedition» nun Başkanı Profesör J. Garstang, 1937/38 - 1938/39 yıllarında idare ettiği Yümüktepe kazılarını (Mersin yanında) 1946/47 yılının kış mevsiminde de devam ettirmiştir. Anadolu plâtosunun Çukurova'ya, burasının da Kuzey Suriye ve Yukarı Mezopotamya'ya olan bağı hakkında değerli belgelerin açığa çıkarıldığını gördüğümüz Yümüktepe'de derin ocaklar açılmış ve muhtelif tâli seviyelere ayrılan birçok kültür katı tesbit edilmiştir. İngiliz bilginlerinin ilk raporlarına göre, bu kültür katlarını şu şekilde hülâsa edebiliriz :

miştir. Bu methal dört kademelik bir merdiven ihtiva etmektedir, bu merdiven ile hipoje kapısı arasında ufak bir sahanlık mevcuttur. Bu methalin duvarlarına dış tarafta temas eder vaziyette yapılmış, ayrıca iki mezara daha tesadüf edilmiştir. Bu mezarlar ve methal kaba bir işçilik göstermektedirler ve aynı zamanda yapılmış olmaları gerekmektedir.

Parsellere ayrılmış ve hemen ev yapılmağa başlanmış olan bu mıntakada bir an önce araştırma yapılması şayanı arzudur. Burada bulunan ve İstanbul Müzesinde muhafaza edilmekte olan Roma çağına ait mezar taşları ile yukarıda anlatılan hipoje mevkiin önemini göstermektedir. Burada ve harp dolayısıyla kazılması durdurulmuş olan Regium şehrinde kazıya devam edilmesini temenni ederiz.

AZİZ OGAN

YABANCI HEY'ETLERİN GEZİ VE KAZILARI

Dr. Haspels'in gezileri

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin eski okutmanlarından ve şimdi Amsterdam Üniversitesi Ord. Profesörü C. H. Haspels hazırlamakta olduğu «Frig Arkeolojisi» hakkındaki el kitabını tamamlamak için, Eskişehir, Afyon ve Kütahya illerinde bir tetkik gezisi yapmıştır. Arkeoloji asistanı Dr. Hâlet Çambel'in de iştirak ettiği bu gezi aşağı-yukarı elli gün sürmüş ve bölgenin tabii yolları, Frig'lerin büyük anıtları incelenmiştir. Bilhassa bugüne kadar Frig ve hele daha önceki çağlar bakımından gereği kadar araştırılmamış bulunan Porsuk vadisi, Kütahya ve Tavşanlı çevresinin incelenmesi, bakımını üstüne çekmiştir. Midas şehrindeki başarılı kazıları ile tanınan Dr. Haspels'in başkanlığındaki hey'etin yayımlıyacağı rapor, son yıllarda çeşitli çalışmalarla aydın bir duruma giren Frig arkeolojisinin önemli bir safhasını teşkil edecektir.

TAHSİN ÖZGÜÇ

Yümüktepe kazıları

«Neilson Expedition» nun Başkanı Profesör J. Garstang, 1937/38 - 1938/39 yıllarında idare ettiği Yümüktepe kazılarını (Mersin yanında) 1946/47 yılının kış mevsiminde de devam ettirmiştir. Anadolu plâtosunun Çukurova'ya, burasının da Kuzey Suriye ve Yukarı Mezopotamya'ya olan bağı hakkında değerli belgelerin açığa çıkarıldığını gördüğümüz Yümüktepe'de derin ocaklar açılmış ve muhtelif tâli seviyelere ayrılan birçok kültür katı tesbit edilmiştir. İngiliz bilginlerinin ilk raporlarına göre, bu kültür katlarını şu şekilde hülâsa edebiliriz :

I - II inci yapı katı M. s. 8-14 üncü yüzyıla ait olup, küçük buluntularıyla tarihlenmiştir.

III - IV üncü yapı katı çok safhalıdır. Burada Submiken (?), Protogeometrik, Geometrik, Korint ve Doğu Yunan çanak çömleğiyle şarkkârî üslûptaki örneklerin ve hattâ Arkaik çağ boyalılarının varlığı, bu demir devrinin M. ö. 1000 - 500 yılına aidiyetinden şüphe ettirmemektedir.

V - VII inci yapı katı Büyük Hitit devletiyle (1450-1200) çağdaştır. Kasa tertibine göre yapılan kalesi, Alişar-Bogazköy ve Demirciçeşme tipindedir. Bu üç kata teklif edilen tarihi, çanak çömlek de doğrulamıştır.

VIII-XI inci yapı katı Orta ve Geç Tunç çağına tekâbüle etmekte olup, Çukurova'ya has mahalli bir özelliğe sahiptir. Hâfir buna «Cilician Hittite Period» (1900 - 1450) adını vermiştir. Burada Hititlerinkine benzeyen tunçtan harp aletleri bulunmuştur.

XII inci kat, buluntularının yapılışı bakımından en çok önemli olanıdır. İlk Tunç veya Bakırçağına tekâbüle eden bu katta, Troia ve Kusura'daki benzerlerine göre, M. ö. üçüncü binin ikinci yarısına tarihlenen kap kacak bulunmuştur. Hâfirin bu kata teklif ettiği tarih çok fazladır. Bunun Gözlükule (Tarsus) de de paraleli vardır.

XIII-XV incinin Kalkolitikin orta safhasına paralel gittiği bildirilmekte ve El-Ubeyd-Uruk çanak çömleğini okşayan kapların varlığı yazılmakta ise de; bunu yeni kazıların daha iyi aydınlatacağını umuyoruz. Bu safha Yümüktepe'de henüz gereği kadar incelenmemiştir.

XVI inci kat, mütakâmil Tel-Halaf'ın çağdaşındır. Bunda hem şehir suru, hem de ev olarak kullanılan dört köşeli kerpiç yapılı, tam plânlarıyla açıklanmıştır. Bu katta mahalli bir özellik gösteren ve üstünlüğü kuran kap kacağın yanında gerçek Tel-Halaf boyalıları da vardır.

Tel-Halaf katını, biçimleri doğudakilerle doğrudan doğruya münasebete getirilemeyen Protokalkolitik denilen bir kat takip etmektedir.

Yümüktepe'nin ilk kültürü ana toprak üstüne kurulan ve iki safhaya ayrılan Neolitik'tir. Çanak çömleği siyah, gri ve kahve rengi boya astarlı olup, çizgi ve kerkiklerle süslüdür. Mersin Neolitikini bilhassa siyah opsidiyenden yapılan mütakâmil taş endüstri ile, porselen gibi ince sert kaplar nitelendirir. Yümüktepe'nin ilk kültürü bütün Anadolu'nun ve hatta Kuzey Suriye ile Yukarı Mezopotamya'daki Neolitik istasyonların hem en eskisini, hem de en zenginini temsil etmektedir. Yümüktepe'nin son raporu henüz tamamlanmamış olmakla beraber, ilk, fakat alıttıklarımızdan çok mufassal olan kazı ve gezi raporları J. Garstang ve arkadaşları tarafından (Liv. Ann. XXIV-XXVI s. 52 v. d., 71 v. d., 51 v. d. ve AJA 47. s. 5. v. d.) dergilerinde yayımlanmıştır¹.

TAHSİN ÖZGÜÇ

¹ Biz 1946-47 kazısını yerinde tâkip etmek imkânını bulduk. Ayrıca Prof. Garstang'da Ankara'da yeni buluntuları hakkında bir konferans vermiştir. Bu bakımdan Belleten'in 42 inci sayısında aynı konuya yeniden temas edeceğimizi umuyoruz.

Arslantepe kazıları

Société des Études Hittites et Asianiques adına, Fransız bilginlerinden Louis Delaporte 1932-1933, 1938 ve 1939 yılında Eski Malatya yakınındaki Arslantepe'yi kazmıştır. Dört mevsim devam ettirilen kazılara ait büyük raporun yalnız birinci cildi (Malatya, Fouilles de la Mission Archéologique Française. Arslantepe. Fasc. I: La Porte des Lions, Paris 1940) ve adından da anlaşılacağı üzere, arslanlı kapı ve daha önceden bulunan kabartmalarla, höyüğün topografyası yayımlanmıştır. Asıl kazı sonuçları, yani arslanlı kapının ait bulunduğu saray ve diğer yapı kalıntılarıyla, Anadolu'nun bu bölgesinde önemli bir yer tuttuğu anlaşılan çanak çömleği, sadece kısa-ön raporlar halinde işlenmiştir. L. Delaporte'un beklenmedik ölümü, ilk raporların yayımlanmasını güçleştirmiş olmakla beraber, Fransızların 1946 yılı ağustosunda ünlü Ras-Şamra (Ugarit) hâfiri C. Schaeffer'in başkanlığındaki yeni bir heyetle Arslantepe kazılarına yeniden başlamış bulunmaları, ilk kazılarda sağlanan sonuçların da işlenmesine devam edileceğini göstermektedir. Arslantepe'de birbirine paralel olarak açılan uzun yarmalarda raslanan ve muhtelif çağlara tarihlenen ve ev plânları da açıklanabilen yapı katlarının; Anadolu plâtosunda M. ö. üçüncü bin yılına ait olan tek renkli ve elde yapılmış çanak çömleğe yakınlık gösteren kapların, teknik, biçim ve desenlerine göre tasnif edilebilen boyalı kap kacağıın, eski buluntuları tarihlendirmesi bakımından önemi büyüktür. Ayrıca bu yıl arslanlı kapının altında daha eski olan bir şehir kapısı keşfedilmiştir. Burada Hitit çanak çömleği denilen belgelerin yokluğu?, tek renkli ve boyalıların bolluğu, yapı plânlarının basitliği, Doğu ve İç Anadolu'nun güneydoğuya olan bağları üstüne aydınlatıcı ışıklar serpemeğe yarıyacaktır. Bu bakımdan 1947 yılında da devam ettirilmesi kararlaştırılan Arslantepe kazılarına gösterdiğimiz ilgi eksilmiyecektir.

TAHSİN ÖZGÜÇ

Alalah kazıları

L. Woolley, British Museum adına 1936 - 1939 yıllarında idare ettiği Alalah (bugünkü Tel - Açıana) kazılarına 1946 yılının kış mevsiminde de devam etmiştir. Bu kazı sonuçlarına göre, Antakya'nın 25 kilometre doğusundaki eski Alalah, Yamhad kırıallığına bağlı Mukiş ülkesinin başkentidir. Usta hâfirinin en ince bir sezikle ona ayırdığı yapı katları M. ö. 2000-1200 yılına tarihlenmektedir. Bu çağdaki Amik Ovasının arkeolojisini ve tarihini aydınlatan Alalah kazıları, hem metod, hem de verim bakımından üstün bir başarının örneği olmuştur. Alalah'da Hamurabi'den Şuppiluliuma'ya kadar devam eden uzun devrede kesiksiz bir tekâmülü gösteren sarayda kesin bir devamlılığın varlığı anlaşılmıştır. Yedinci kattaki ilk sarayda Halep prensi ve Yamhad kiralı Hamurabi'ye ait yazılı belgeler bulunmuştur. Büyük Hamurabi'nin çağdaşı olan Küçük Hamurabi'nin devrini, boyalı kap kacağtaki şerit aralarını dolduran hayvan ve hele ördük resimleriyle tanıyan ve arkeolojide Habur çanak çömleği adı verilen kaplar karakterlendirir. Habur kapları 6 - 7 inci yapı katında hâkim,

beğincide az, dördüncüde hiç yoktur. Dördüncü yapı katı üç tâli seviyeye ayrılmış olup, bunda büyük Mitani devleti zamanına ait olan tabletlerden pek çok bulunmuştur. Bu tabletlerin okunması, Alalah'ın onbeğinci yüzyılda Mitani kralı Şauşşatar'ın devletine bağlı kalan bir Hurri şehri olduğunu ve aynı zamanda oradaki küçük bir kiralığın başkenti bulunduğunu öğretmiştir. Alalah kralı Nikmehad'ın arşivi 4 c katında bulunmuş ve bu sarayın yangınından kurtarılmıştır. Nikmehad, Şauşşatar'ın çağdaşdır. Suppiluliuma bu şehri ondördüncü yüzyılın ilk yarısında zabt etmiştir.

Yunanistan ve Batı Anadolu'da «Minyas çanak çömleği» denilen kap nevi, ilk defa altıncıda görülmüş ve beğinci katta artmıştır. 2-4 üncü yapı katını, daha öncekilerde bulunanlardan ayrılan Hurri veya buluntu yerine göre Nuzi çanak çömleği denilen kap kacak nitelendirir. Bu, çanak çömleğin dördüncü kattan itibaren ve birdenbire değiştiğini belirtmektedir. Bu değişikliğin yeni bir medeniyetle ilgili bulunduğu anlaşılmaktadır. Alalah'ta Mitani tesirinin altıncı yapı katında başladığını ve beğinci katta da devam ettiğini; ilkel üslûptaki Mitani silindir mühürlerinin kullanılmış olması belgelendirmektedir.

İkinci katla, mâbedi Hititlere aittir. Bunda bir Hitit tableti de bulunmuştur. Bu katın kült eşyası kuyulara gömülmüş durumda bulunmuştur. İkinci ve üçüncü katta motifleri bakımından Girid'e, biçimleri bakımından da Hurri kap kacağına yakınlık gösteren eserler elde edilmiştir. Ayrıca dördüncü yapı katına ait olan bir evde de, Girid'de bulunanlara benzeyen freskler'e rastlanmıştır. Bundan başka, bu bölgenin diğer merkezlerindeki buluntularla da doğrulandığı gibi, burada Mykenai ve Kıbrıs menşeli eserler de açığa çıkarılmıştır.

Alalah kazıları açığa çıkardığı küçük buluntularından başka, muhtelif yapı katlarına ait olan monümental kalıntıları, yani, merdivenli sarayları, mâbedi, şehir suru, her iki tarafa evlerin yapıldığı anlaşılan düzenli caddesi, büyük mâbedin kapısındaki arslan heykelleri, insan kabartmaları, kabartmalı sunakları sütun biçimindeki lâmbaları, Hitit tarzındaki ortostatları, çivi yazılı kireçtaşı heykeli ve idolleri ile ün kazanmıştır.

L. Woolley, ikinci dünya savaşından önceki kazılarının sonucunu ilk raporlar halinde ve kusursuz plânlarıyla (The Antiquaries Journal. cilt XVII-XIX 1 v. d.) dergisinde, Londra gazetelerinde bildirmiş ve geçen yılın başlangıcında Dil ve Tarih-Cografya Fakültesinde de son kazıları hakkında etraflı ve çok istifadeli bir konferans vermiştir. Sidney Smith'e kesin tarihler teklif ettiricek kadar aydın bir kronoloji akışı gösteren Alalah'ın eşipe başka bir yerde raslanmamıştır. Ayrıca Alalah'ın eski Doğu, Mısır ve Akdeniz kültürleri arasındaki bağa ait yukarıda anılan ip uçlarını da vermesi, anılmağa değer bir önemdedir. Sir L. Woolley kazısına önümüzdeki yıllarda da devam edeceğini bildirmiştir ¹.

TAHSİN ÖZGÜÇ

¹ Gerçekten büyük hâfir kazısına bu yılda devam etmektedir. Ayrıca bu mevsimin çalışmalarına biz de iştirak etmek şerefine erişmiş bulunuyoruz. Yine çok zengin eserlerin açığa çıkmasını sağlayan yeni kazının sonuçlarını Belleten'in 42 inci sayısında ve deha etraflı bir surette bildirmeğe çalışacağız.